

בעניין דברים המותרים באכילה בערב פסח מאת הרב משה כהן – ראש מפעל ומח"ס "עיקרי השולחן"

שאלות:

- א. מי צריך להתענות בערב פסח, ומה עניין התענית?
- ב. האם בערב פסח מותר לאכול מצה שהיא חמץ כל זמן שחמץ מותר באכילה. וכן מהו לאכול מצה עשירה, מצה מבושלת או מטוגנת, וכן מהו לאכול כדורי שוקולד שנילושו מקמח מצה?
- ג. מה מברכים על אכילת קמח מצה בפסח, או על מצה מבושלת או מטוגנת, והאם יש נפקא מינה אם בכל חתיכה יש כזית או פחות מכזית?

תשובות:

בעניין הבכור והאיסטניס שהם מתענים בערב פסח

כידוע הבכורות נוהגים להתענות בערב פסח, זכר לנס שניצלו ממכת בכורות (כמובא במסכת סופרים ובטור או"ח סי' תע ובמשנ"ב סי' א), אולם יכולים לפטור עצמם מתענית ע"י שמשותפים בסיום מסכת (משנ"ב סי' י), ולגבי נקבה בכורה – יש מחלוקת אם צריכה להתענות, ומסקנת הרמ"א שם – שא"צ להתענות. ובדין בכור קטן – י"א שהאב או האם, מתענים תחת בנם הבכור וע"י ש ברמ"א.

ולגבי אדם שהוא איסטניס הובא בגמ' (פסחים קחא) – רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחא משום דאיסטניס הוה, ואי הוה אכיל ביממא, לא הוה מצי אכיל בליליא. והתוס' שם כתבו בפירוש השני, שרב ששת היה מקבל עליו **תענית ממש** כדי שיהא נזכר ונזהר מלאכול.

וכ"פ השו"ע (סי' תע סעי' ג) – האיסטניס מתענה בערב פסח, כדי שיאכל מצה לתאבון.
וביאר המשנ"ב (סי' יא) – האיסטניס הוא איש מפונק שאם יאכל ביום אינו תאב לאכול בלילה.

והנ"ל מיירי בדין בכור או אסטניס, אולם דין כל אדם מבואר בסימן תעא כדלקמן.

ולפני ביאור הדין נקדים הקדמה קצרה, שחז"ל הקפידו על ב' דברים:

- א. **שלא לאכול מצה בע"פ** – כדי שתהיה לו התלהבות ראשונית בליל הסדר בשעת אכילת מצת מצוה.
- ב. אף שמותר לאכול שאר דברים בע"פ – מ"מ צריך **שלא לשבוע**, כדי שיאכל מצה לתאבון.

בעניין שלא לאכול מצה בערב פסח

הובא בירושלמי (פסחים פ"י ה"א) – האוכל מצה בערב פסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו.¹
וכתב הרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ו ה"ז) – **אסרו חכמים לאכול מצה בערב פסח כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב, ומי שאכל מצה בערב פסח מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו.**
וכ"כ הרמ"א (סי' תעא סעי' ב) בשם הר"ן והרמב"ן – אבל מצה שיוצאים בה בלילה, אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר, וקטן שאינו יודע מה שמספרים בלילה מיציאת מצרים², מותר להאכילו (תרומות הדשן סי' קכה).

א"כ חז"ל החמירו מאוד בעניין שלא לאכול מצה בערב פסח, אלא שנחלקו ממתו אסור לאכול מצה³:

☞ **מעיקר הדין** (שו"ע ומשנ"ב סי' יב) – **מעמוד השחר של יום ארבעה עשר.**

☉ **יש נוהגים – מראש חודש ניסן** (משנ"ב שם).

📖 **ויש נוהגים – 30 יום קודם פסח** (פסקי תשובות סי' תעא).

ובדין אכילה בליל ארבעה עשר – ראה בהערה⁴.

¹ וניתן לבאר את מה שדימו חז"ל את ערב פסח לאירוסין, למשי"כ המהר"ל (סדר ההגדה ג') – שליל הסדר הוא כביכול **נישואין** בין ישראל לאביהם שבשבמים, וכמו שכלה בלא ברכה אסורה על בעלה, כך גם בנישואין האלו מברכין בליל הסדר שבע ברכות קודם אכילת מצה (וראה ב"באר הפרשה" לר' בידרמן, פסח תשע"ח עמ' נז הע' נג, מה הם שבע הברכות). ולפ"ז אתי שפיר מה שהובא בירושלמי – דאם אוכל מצה בערב פסח, הוי כבועל ארוסתו בבית חמיו.

² ושיעור גיל זה – דעת הגר"ש אלישיב שעד גיל חמש, הקטן אינו מבין בעניין יציאת מצרים (משנ"ב מהד' "דרשו" הע' 10)

³ ומשמעות הסימונים שלקמן היא עפ"י סיפרנו "עיקרי השולחן":

☞ סימון לשיטה שמקלה.

☉ סימון לשיטה שאינה מקלה ואינה מחמירה.

📖 סימון לשיטה המחמירה.

בעניין דברים המותרים באכילה בערב פסח מאת הרב משה כהן – ראש מפעל ומח"ס "עיקרי השולחן"

בעניין אכילת מרור

כתב הרמ"א שם בשם רבינו ירוחם – ויש נוהגים שלא לאכול חזרת [היינו המרור] בערב פסח, כדי לאכול מרור לתאבון.
אולם הב"י כתב – אנו לא נהגנו כן.
וכ"כ המשנ"ב (טו) בשם האחרונים – שאין טעם למנהג הרמ"א שלא לאכול מרור.

בעניין אכילת פירות

הובא ברמ"א ויש מחמירין עוד שלא לאכול פירות כדי לאכול החרוסת לתאבון.
אולם מסקנת הרמ"א – שאין לחוש למנהג ההוא.

בעניין שלא להיות שבע בערב פסח

איתא במשנה פסחים צט/ב – ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל עד שתחשך.

וכתבו התוס' והרא"ש – דוקא סמוך למנחה לא יאכל, הא מקמי הכי אכיל. ואם תאמר מה יאכל?
הרי חמץ – אסור לאכול בע"פ מתחילת שעה חמישית (כמובא בשו"ע סי' תמו).
ומצה – גם אסור לאכול בע"פ כמובא בירושלמי דלעיל.
ואם תאמר מיני תרגימא (שאלו מיני מתיקה) – הרי זה מותר לאכול אף אחר שעה עשירית (כמובא בשו"ע סי' תעא סעי' א).

ולכן מסקנתם שמה שמותר לאכול קודם שעה עשירית, הוא מצה עשירה [שנילושה במי פירות], מכיון שמה שאסור לאכול מצה בע"פ הוא דוקא במצה שראויה לצאת בה ידי חובתו, אך מצה שנילושה במי פירות, כיון שאין יוצא בה ידי חובתו בפסח, מותר לאוכלה בערב פסח קודם שעה עשירית. וכ"כ המרדכי והנמוק"י וכ"פ הטור והשו"ע בסי' תעא סעי' ב.

ובדין אכילת מצה עשירה

גדר של מצה עשירה – היא עיסה שנילושה במי פירות בלבד [כגון ביין, שמן, דבש, חלב], דכל שנרגש בו טעם המי פירות, מקרי מצה עשירה ואין יוצאים בה ידי חובת מצת מצוה בליל פסח, משום ש"לחם עוני" בעינן, והא ליכא (משנ"ב סי' תסב ס"ק ח).

ונחלקו הפוסקים האם מצה עשירה מותרת באכילה בפסח (סי' תסב סעי' א):

שו"ע (כר"ת, ר"י ורא"ש) – מצה עשירה מותרת באכילה בפסח.

אולם לרמ"א שם סעי' ד – במדינות אלו אין נוהגין ללוש במי פירות, וב' טעמים לכך (משנ"ב שם ס"ק טו):

א. לחוש לכתחילה לסברת הפוסקים (כרש"י) שמי פירות לבד מחמיצים וממהרים להחמיץ.

ב. וגם חוששים שמא נתערב בהם מעט מים דלכו"ע מחמיץ.

ומסקנת הרמ"א – דאין להתיר אכילת מצה עשירה בפסח, אא"כ זו שעת הדחק לצורך חולה או זקן הצריך לזה.

וחשוב לציין שמחלוקת הנ"ל מיירי בעיסה שנילושה במי פירות עם מים, דאילו נילושה במי פירות עם מים, ממהרת להחמיץ יותר משאר עיסה, הילכך אין ללוש בהם (שו"ע סי' תסב סעי' ב)

דוגמא לנפק"מ במחלוקת הנ"ל, היא עוגיות ה"פפושדו" או "גטניו" [העשויות מקמח שנילוש ביין]:

דלשו"ע – מותר בפסח, וע"ז סמך בזמנו הגר"ע יוסף לתת כשרות רגילה לעוגיות אלו, אך לא כשרות מהדרין⁵.

ולרמ"א – אסור, ולכן חששו הגר"מ אליהו והרב הגאון רבי יעקב יוסף ועוד.

⁴ נחלקו הפוסקים האם מותר לאכול מצה בליל ארבעה עשר:

מג"א (סק"י) כתב בשם הר"ן – שאין לאכול מצה אף בליל ארבעה עשר. וכ"כ ברב פעלים ח"ג סי' כז.

אך החזו"ע (עמ' קצו) – כתב שבליל ארבעה עשר מותר באכילת מצה. [וכן משמע מהמשנ"ב (סי' יב)].

נפק"מ למח' זו היא בערב פסח שחל בשבת (שבסי' תמד), ויש שרוצים לבער את כל החמץ לפני שבת, ולאכול בליל שבת (שהוא ליל י"ד בניסן) מצה:

דלמג"א – אסור, ולחזו"ע – מותר.

⁵ וראה במש"כ הרה"ג אופיר מלכא שליט"א בספרו הליכות מועד (בכריכה הרכה פי"ג הי"ג עמ' סו) – בבעיות הרבות שיש בעוגיות אלו, ושהגר"ע יוסף הורה ל"בד"ץ בית יוסף" שאין לתת לזה כשרות מהדרין. והוסיף שם בהע"י – שעיקר היתר אכילת ה"פפושדו" היה לאנשים רחוקים ותושבי חו"ל, שאם לא היה להם את המצות העשירות היו אוכלים חמץ בפסח, אבל בני תורה המקפידים על קלה כבחמורה... אין מן הראוי שיאכלו עוגיות פפושדו בפסח, ושכן מורה לבני תורה הראשלי"צ הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, והוסיף להעיד שב-20 שנה האחרונות לחייו של מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל לא נכנס לביתו עוגיות פפושדו מטעם שאין זה ממצה שמורה, עכ"ל.

בעניין דברים המותרים באכילה בערב פסח מאת הרב משה כהן – ראש מפעל ומח"ס "עיקרי השולחן"

נפק"מ נוספת למח' זו, היא מהו לאכול מצה עשירה בערב פסח (סי' תעא סעי' ב):

לשו"ע – קודם שעה עשירית⁶ - מותר לאכול מצה עשירה, אולם משעה עשירית ואילך – אסור כדי שיאכל מצה לתאבון?
אך למנהג הרמ"א – אין לאכול מצה עשירה לא בפסח ולא בערב פסח [מתחילת שעה חמישית שבה חמץ אסור באכילה]. וע"ע בהערה⁸.

ועתה יש לדון מהו לאכול מצה שנטחנה, כגון קמח מצה שנילוש בשמן ומים, או קמח מצה שעשו ממנו כדורי שוקולד, האם זה כמצה שאסור לאוכלו בערב פסח, או שמא כמצה עשירה שלשו"ע יהיה מותר לאוכלו עד שעה עשירית?
וכן מה דין מצה שבושלה או טוגנה, והאם יש נפק"מ אם יש כזית בחתיכות או שאין כזית?

כתב הרמ"א סי' תעא סעי' ב – מצה שנאפתה כתקנה ואח"כ נתפוררה ונילושה ביין ושמן, אינה נקראת מצה עשירה ואסור לאוכלה בערב פסח [אף לדעת השו"ע].

וביאר המשנ"ב (יט-כ) ביין ושמן וכו', בין שנאפית אח"כ שנית, בין שלא נאיפת ורוצה לאכול כמו שהיא, אינה נקראת מצה עשירה, משום שע"י זה שנתפוררה ונילושה ביין ושמן – לא נתבטל ממנה שם מצה ע"י זה, ולכן אסור לאוכלה בערב פסח, וכל זה בשלא בישלה, אבל אם בישלה וכמו שנוהגים במדינותנו לעשות כדורים ממצה שקורין קניידלעך, או מצה מבושלת בכלי ראשון, מותר לאוכלה קודם שעה עשירית, דזה ודאי לא מקרי מצה, וכדמובאר בסימן תסא סעי' ד.

ולפי"ז מצה שנמרחה בממרח שוקולד פשוט שאסור לאוכלה בע"פ, כי לא פקע ממנה שם מצה. ומצה שנטחנה והכינו מהקמח מצה כדורי שוקולד – אמנם יש שהתירו לאוכלה בערב פסח⁹, מ"מ לדעת פוסקים רבים – אין לאוכלם בערב פסח אף קודם שעה עשירית, כי לא פקע מקמח מצה שם מצה, וראה שכיוצ"ב הובא בחזו"ע (הלי' ע"פ עמ' קצט), שו"ת אור לציון (ח"ג פ"ג ת' ג), ושכ"פ הגר"ש אלישיב (כמובא במשנ"ב מהד' "דרשו" הע' 17)¹⁰.

ברם מצה שבושלה או טוגנה¹¹ בשמן – בטל ממנה שם מצה ע"י זה, ומותר לאוכלה בערב פסח קודם שעה עשירית (משנ"ב ס"ק ס'¹²), אלא שעדיף שבכל חתיכה יהיה פחות משיעור כזית, דע"י זה אין להם תואר לחם כמבואר בשו"ע סימן קסח סעי' י, וכ"כ כף החיים בסי' תעא ס"ק לד.

ונחלקו האם מותר לאכול מצה מבושלת, אף כשבושלה בערב פסח:

שו"ת בית דוד (או"ח סי' רמז) – דוקא אם נתבשלה קודם ע"פ מותר לאוכלה בע"פ, אבל אם נתבשלה בו ביום אסור לאוכלה, כיון שכבר חל עליה איסור.

אולם ביביע אומר (ח"ו או"ח סי' טל) – העלה דאפי' נתבשלה בערב פסח מותרת באכילה ושכן דעת רוב האחרונים, וכ"כ בחזו"ע עמ' קצט.

⁶ תחילת שעה עשירית - בשנת תשע"ח היא השעה 15.50.

⁷ מה השיעור של איסור אכילת מצה עשירה משעה עשירית ולמעלה?

לפרי מגדים – אסור לאכול אפילו פחות מכזית.

אולם לחזו"ע (עמ' קצט) עפ"י תוס' – מעיקר הדין לא נאסר אלא כשאוכל ממנה יותר משיעור כביצה (בלי קליפתה, כחמישים גרם), אבל לאכול ממנה פחות משיעור כביצה (בלי קליפתה), מצד הדין מותר, אלא שאין להקל בזה אלא במקום צורך גדול.

⁸ נפק"מ נוספת במח' שו"ע רמ"א, היא בערב פסח שחל בשבת – האם מותר לאכול מצה עשירה בסעודה שלישית (סי' תמד סעי' א):

שו"ע – מותר לאכול בסעודה שלישית מצה עשירה, ובלבד שיאכלנה קודם שעה עשירית.

אך למנהג הרמ"א - בסעודה שלישית אין לאכול מצה עשירה, אלא מיני פירות או בשר ודגים ויכול לאוכלם אפילו אחר שעה עשירית, וה"ה שיכול לאכול תבשיל כגון קניידלעך, אך אז יאכלנו קודם שעה עשירית (משנ"ב שם ס"ק ח).

⁹ דכן משמע משער הציון סקט"ז - שאוסר רק ביש בה תואר לחם [היינו שניכר וידוע שהוא מלחם, או כשיש בפרורים כזית ואף כשאין להם תואר לחם (כמבואר בסי' קסח סעי' י)]. וכ"פ הגר"ש אויערבאך בהליכות שלמה פ"ח סעי' ד וז"ל "דעוגה האפויה מקמח מצה שנילוש בשמן ודבש, ובזמן הלישה נאבד ממנו תוריתא דנהמא (היינו אבד ממנה תואר לחם), יש מקום לומר שמותר לאוכלה בערב פסח, וע"י שבה"ע 15 שכ"כ בשמירת שבת כהלכתה פנ"ו הע' נ'.

¹⁰ ובפסקי תשובות סימן תעא הע' 9 כתב – ואף כי בשעה"צ סקט"ז אוסר רק ביש בה תואר לחם, מ"מ שבט הלוי והגר"ש אויערבאך מחמירים אפילו רובה שמן ביצים וסוכר ומיעוטה מצה, כיון דאם קבע סעודתו עליה חייב בנט"י ובהמוציא. [צ"ע איך הפסקי תשובות ומשנ"ב דרשו הע' 17 כתבו שהגר"ש אויערבאך מחמיר, הרי ממש"כ בשמו לעיל הליכות שלמה פ"ח סעי' ד, משמע שהוא מקל?]

¹¹ ברם בעניין הטיגון – שער הציון סק"כ כתב שהפמ"ג הסתפק אם ניתן להקל בטיגון כבישול, אולם לדעת הגר"ז, החיי אדם והחזו"ע עמ' קצט - להקל אף בטיגון.

¹² היינו אף שיש במצה שיעור כזית וברכתה "המוציא", מ"מ כיון שבושלה, בטל ממנה טעם מצה ואינו יוצא בה ידי חובתו במצת מצוה שאוכל בלי הסדר, ולכן מותר לאוכלה בע"פ קודם שעה עשירית (משנ"ב ס"ק כ ושעה"צ ס"ק יט).

בעניין דברים המותרים באכילה בערב פסח מאת הרב משה כהן – ראש מפעל ומח"ס "עיקרי השולחן"

להלן סיכום הדברים שהקלו לאוכלם בערב פסח קודם שעה עשירית (בשנת תשע"ח – זה עד השעה 15.50)

- א. אכילת חמץ בערב פסח מותרת רק עד שליש היום. אולם מצה - אסור לאכול כל היום מעלות השחר.
- ב. קטן שאינו יודע מה שמספרים בלילה מיציאת מצרים – מותר להאכילו בערב פסח אף מצה ממש (רמ"א סי' תע"א סעי' ב).
- ג. מצה עשירה (העשויה מקמח כשר עם מי פירות כגון יין וחלב, ולא מיירי בקמח מצה שנילוש במי פירות¹³) – לדעת השו"ע – מותר לאוכלה בע"פ קודם שעה עשירית¹⁴, אולם לדעת הרמ"א (סי' תס"ב סעי' ד וסי' תע"א סעי' ב) – אין לאכול מצה עשירה אף בע"פ, ואין להקל בזה אא"כ זו שעת הדחק לצורך חולה או זקן הצריך לזה (ויש מהספרדים שחששו בזה לרמ"א).
- ד. מצה שבושלה או טוגנה – מותר לאוכלה בערב פסח (חזו"ע עמ' קצ"ט), וטוב להחמיר שבכל חתיכה יהיה שיעור פחות מכזית [דע"ז בטל ממנו תואר לחם], כדי שברכתו תהיה מזונוט ומעין שלוש (כף החיים סי' תע"א ס"ק לה).
- ה. מצה שנטחנה, מותר ללוש את הקמח מצה ולבשלם ולעשות כדורים שקורין קניידלעך, ולאוכלם קודם שעה עשירית (משנ"ב סי' תע"א ס"ק כ).
- ו. קמח מצה שנילוש והוכנו ממנו כדורי שוקולד, ומתקיים בהם ב' תנאים: א. שאין בו תואר לחם, ב. וכן בפירורים יש פחות מכזית: משעה"צ (סי' תע"א סקט"ז) – משמע שניתן להקל לאוכל בע"פ קודם שעה עשירית, אולם אחרונים רבים – החמירו בכך (כמבואר לעיל).
- ז. מצה שהיא כשרה אלא שנעשתה בפירוש שלא לשם "מצת מצוה", יש שהקלו דכיון שאינו יוצא בה ידי חובה בליל פסח, דמותר לאוכלה בערב פסח קודם שעה עשירית [אע"פ שטעמה דומה לטעם המצה שנעשית למצוה], אך כיון שיש חולקים המחמיר תע"ב. ומקומות שאין כל אפשרות לשמור על הכשרות בימי הפסח אם ישאר חמץ ביום י"ד בניסן, ויש הכרח לחסל משם את החמץ לפני יום י"ד בניסן, כמו בתי חולים ומחנות צבא, יש להתיר להם לאכול בע"פ מצה שנעשית בפירוש שלא לשם מצוה, ומה טוב להחמיר אם אפשר לבשל המצה במרק בשר או ירקות עד שישתנה טעמה (חזו"ע עמ' רא, ושו"ת יחיה דעת ח"ג סי' כו).
- ח. מצות חמץ שלנו שנמכרים בכל השנה – יש שהתירו לאוכלם בע"פ עד סוף זמן אכילת חמץ (שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קו), אמנם יש שכתבו עפ"י המהרש"א (פסחים צ"ט ב) שאם יש בה טעם מצה, אע"פ שהוא חמץ אין לאוכלה בער"פ (מקראי קודש פסח ח"ב סי' כה, וע"ע בפסקי תשובות סי' תע"א עמ' ריח).

דברים שניתן להקל לאוכלם בע"פ אף אחר שעה עשירית

- ט. פירות, ירקות, בשר, ביצים – מותר לאכול מהם בע"פ אף אחר שעה עשירית, אבל לא ימלא כריסו מהם (שו"ע ריש סי' תע"א, ומשנ"ב שם).
- י. שתית יין – מעט [שזה ככוס] – לא ישתה מתחילת שעה עשירית, משום דמיסעד סעיד. אך שתית הרבה יין [שזה כשתי כוסות] – מותר לשתות מפני שזה גורר תאות המאכל (שו"ע שם). ומסקנת הביה"ל שם – דמסתברא שהכל תלוי לפי טבע אותו האדם לפי שהוא מרגיש בנפשו, דבר שגורר לבו לתאות המאכל או להפך.
- יא. תבשיל שעירבו בו רק מעט קמח מצה, באופן שאין מברכים עליו בורא מיני מזונות, דעת הגרש"ז אויערבך שמותר לאוכלו אף לאחר שעה עשירית (הליכות שלמה פסח פ"ח דבר הלכה אות ה, משנ"ב מהד' "דרשו"י הע' 22).
- יב. מצה עשירה אחר שעה עשירית: לדעת הפרי מגדים – אסור לאכול ממנה אף פחות מכזית, אולם לדעת החזו"ע (עמ' קצ"ט) עפ"י תוס' – מעיקר הדין לא נאסר אלא כשאוכל ממנה יותר משיעור כביצה (בלי קליפתה, כחמישים גרם), אבל לאכול ממנה, פחות משיעור כביצה (בלי קליפתה), מצד הדין מותר, אלא שאין להקל בזה אלא במקום צורך גדול.

¹³ מכיון שעוגה שנעשתה מקמח מצה אפויה, ועירבו בה דבש ויין וכיוצ"ב, וחזרו ואפו אותה, אין לאוכלה בע"פ [אף לדעת השו"ע], שהואיל ונאפית מכבר, שוב אין עליה תורת מצה עשירה (חזו"ע עמ' קצ"ט, עפ"י מש"כ הרמ"א סי' תע"א סוף סעי' ב).

¹⁴ וראה במש"כ לעיל בהערה 5 שהגר"ע יוסף - הורה בזמנו לבד"ץ הב"י, שאין לתת לעוגיות "פפושדו" כשרות מהדרין.

בעניין דברים המותרים באכילה בערב פסח
מאת הרב משה כהן – ראש מפעל ומח"ס "עיקרי השולחן"

הברכה על קמח מצה או מצה שבושלה ואוכלם בע"פ או בפסח

והדיון לקמן הוא לאוכל בשעה שמצה מותרת באכילה, דמצה עצמה ברכתה המוציא¹⁵, אלא שיש לברר מה הברכה על קמח מצה, או על מצה שבושלה וכדומה, דבזה יש להבחין בגי' מקרים כמבואר בשו"ע בסימן קסח סעי' י, ובכדי להקל על זכירת הדיון, נמחיש זאת בטבלה:

אם יש בחתיכת המצה כזית וע"ע בהערה ¹⁶	אם אין במצה כזית	
[אף שאין בחתיכה תואר לחם, מ"מ כיון שיש בחתיכה כזית]	ברכתה מזונות ומעין שלוש [ואף שנראה בו תואר לחם, מברך מזונות, דכיון שנתבשל, בטל ממנה שם מצה, ואינו חשוב תואר לחם (ס"ק נו)]	א. אם המצה בושלה בכלי ראשון (משני"ב שם ס"ק נב), ולדעת אחרונים רבים אף כשטוגנה (משני"ב שם ס"ק נו, נט, ועיי"ש בדעת המג"א)
	אם יש בו תואר לחם – ברכתה המוציא וברהמ"ז.	ב. אם המצה אינה מבושלת אלא מחוברת¹⁶ ע"י דבש או מרק וכיוצ"ב.
[אע"פ שאין בו כזית ולא תואר לחם]	ואם אין בו תואר לחם – ברכתה מזונות ומעין שלוש.	ג. אם המצה לא מבושלת ולא מחוברת ע"י דבש ומרק, אלא מפורר דק דק
[מכיון שהוא פת בפני עצמו – אינו יוצא לעולם מתורת פת (באר היטב שם ס"ק כח)]		

דגשים חשובים לגבי הברכות שהזכרו בטבלה:

- א.** ברכה אחרונה של ברהמ"ז או מעין שלוש, שהוזכרה לעיל היא דוקא כשאוכל שיעור כזית (משני"ב ס"י קסח ס"ק נט).
- ב.** בכל המקרים שהוזכר לעיל שמברך "מיני מזונות", אזי אפי' קבע סעודתו עליהם ואכל כדי שביעה, מברך "בורא מיני מזונות", ואחריו "מעין שלוש", משום דלא הוי בכלל לחם, רק כמיני קדרא בעלמא (משני"ב שם ס"ק נו).

וקמח מצה שנילוש וגיבלו בשומן וכיוצ"ב ובושל (ונקרא קניידליך) או **טוגן** במשקה (ונקרא חרעמזליך) – הסכמת הרבה אחרונים אף שיש בכל אחת מהם כזית ויותר, מברך עליהם "בורא מיני מזונות" [ואפילו אם אכל הרבה], וכן הוא מנהג העולם, ואם אפאן, נכון שלא יאכלם כי אם בתוך הסעודה, אא"כ נילוש ברוב שומן או דבש דאז מברך עליהם "בורא מיני מזונות", ואם גיבלן במים לבד ואפאן, יש עליהם דין פת גמור (משני"ב ס"י קסח ס"ק נט).

¹⁵ ואין הדיון כאן לגבי משך השנה, היינו לפני הפסח או אחרי הפסח, מכיון שאף במצה עצמה יש מחלוקת אם ברכתה המוציא או מזונות ואכמ"ל, ולכן התמקדנו לקמן רק בדין אכילה בע"פ או בפסח.

¹⁶ הדין שאם יש בחתיכה כזית - היינו שהיה בחתיכה כזית מעיקרא ואף אחרי הבישול נשאר בה כזית, ולא מצרפים לכזית את מה שנדבקה עם חברותיה או נתנפחה ע"י משקה (משני"ב שם ס"ק נד).

¹⁷ ברכת ישר כח לידידי הרה"ג אליהו צדקה שליט"א, שערך הגהה למאמר זה והיסב תשומת לבי לדברי הביה"ל (בסי' תסא סעי' ד"ה יוצא אדם) – דזקן או חולה ומי שקשה לו לאכול מצה יבשה, שיאכל מצה מפוררת אף שהוא קמח, ומברכין על זה המוציא ואכילת מצה, ובלבד שיאכל כזית, עכ"ל.

בעניין דברים המותרים באכילה בערב פסח
מאת הרב משה כהן – ראש מפעל ומח"ס "עיקרי השולחן"

כחה של תפילה הבאה מעומק הלב

ברצוני לקראת סיום לשתף אתכם בסיפור נפלא ומרגש ששמעתי מהרה"ג מנחם שטיין שליט"א, במעשה שאירע עם ילד כבן 8 מהעיר מודיעין שחלה לא עלינו במחלה נוראה והיה צריך לעבור סדרת טיפולים. הרופאים ביקשו מאביו שיעדכן את בנו מבעוד מועד שלטיפול יש תופעות לוואי ויתכן שבשיער ראשו תהיה נשירה. האבא קרא לבנו ועידכן אותו בדבר הרופאים ובתופעות לוואי שיכולות להיות, וענה הבן – הרבי לימד אותנו שדוד המלך אמר (תהלים כג, ד): "גם כי אֶלֶף בָּגִיא צְלָמֹת לֹא אֶירָא רַע כִּי אֶתָּה עִמָּדִי שְׁבֹטְךָ וּמִשְׁעֲנֵתְךָ הִמָּה יִנְחַמְנִי", השבט של ה' מנחם אותי ואני מקבל זאת!

אלא שבאמצע הלילה בזמן שכולם ישנים - נכנס הבן לחדר הוריו כשהוא בוכה, ההורים חשבו לתומם שרק כעת הבן הבין את משמעות הדבר שלכל שיער ראשו תהיה נשירה, ושאלו אותו למה אתה בוכה?

ענה הבן – אני מוכן שה' יקח לי את שיער הראש ושיער הגבות, אבל למה שה' יקח לי את שיער הפאות, אני רוצה שישארו לי הפאות!

ההורים לא ידעו מה להשיב, והנה ראה פלא, הילד התחיל בסדרת הטיפולים ואכן כל שיער ראשו נשר [עד שהוצרך לכסותו בכובע], למעט שיער הפאות שלא נשר. ואף הרופאים לא ידעו לבאר תופעה זו ותמהו מה ההבדל בין שיער הראש [שבמרכז הראש] שנשר, לבין שיער הפאות [שבצדי הראש] שלא נשר, הרי זה אותו ראש!

הוסיף הרב שטיין שכעבור זמן נכנס עם אותו ילד ואביו לשר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א, ומשראה זאת רבי חיים התפעל כולו וקרא "הרבנית בת שבע בואי וראי מה גדול כוחה של תפילת הילד!" ילד זה כיון שהוא מתפלל מעומק הלב ובאמונה תמימה שה' יכול לעזור לו, תפילתו התקבלה. וכן העידה אמו של הילד שהרבה פעמים שמעה שבנה מתפלל על כך, וזכה ותפילתו התקבלה.

ואכן זכה הילד וכעבור זמן מה התרפא בסיעתא דשמיא, וכל שיער ראשו חזר, והיום לומד בישיבה גדולה בתקופת שידוכין. ואמו שתחיה החליטה להודות להשי"ת על הישועה שזכו לה, ולכן זה שנים הולכת מדי שבוע לשני בתי חולים כדי לחזק שבורי לב שחלו לא עלינו, לתת תקוה בלבם על כחה הגדול של התפילה לה' יתברך!

בברכת יהי רצון שכל תפילותכם

ותפילת כל עמך בית ישראל

יתקבלו לטובה ולברכה, אמן!